

A Zoomperenciás-tengeren is túl

Egy online élőszavas mesemondó kurzus margójára

Bumberák Maja

Magyar Művészeti Akadémia; Meseszó Egyesület

Absztrakt

Mit tesz az ember, ha egy világvjárvány miatt nem találkozhat személyesen tanítványaival? Ezzel a kérdéssel szembesülve megoldást kellett találnom arra, hogyan tudnám megtartani az ELTE Tanító- és Óvóképző Karán a 2019/2020 tavaszi félévre meghirdetett élőszavas mesemondás kurzusomat csecsemő- és kisgyermeknevelő szakos hallgatóimnak. Sok gondolkodás és az online tanítás fortélyainak tanulmányozása után végül sikerült megvalósítani a gyakorlatias képzést a szokványostól teljesen eltérő formában, ugyanolyan óraszámban, mint eredetileg terveztem. Ebben a cikkben egyrészt szeretném megosztani a folyamattal kapcsolatos tapasztalataimat, másrészt kitérek az élőszavas mesemondás lényeges pontjaira, és bemutatom mesemondó kurzusom módszertani kereteit és főbb megfontolásait.

Kulcsszavak: online tanítás; élőszavas mesemondás; tanítás módszertan

A Magyarországot 2020 márciusában elérő világvjárvány miatt magam is fontos kérdéssel szembesültem. Hogyan tudnám megtartani az ELTE Tanító és Óvóképző Karán a tavaszi félévre meghirdetett élőszavas mesemondás kurzusomat csecsemő- és kisgyermeknevelő szakos hallgatóimnak?

Elvégre már a kifejezés is furcsán hangzik: „online élőszavas mesemondás”. Képzésem jellege, műfaja miatt nem jelenthetett megoldást, hogy előre felvett előadásokat küldjek a hallgatóknak. Alapvető és meghatározó eleme a tapasztalatcsere, a gyakorlat; hogy jelen vagyunk, interakcióba lépünk egymással, s hogy magam is mesélek élőszóval, ezzel saját élményt adva a résztvevőknek, akik maguk is mesélni szeretnének.

Egyértelmű volt számomra, hogy ezt a kurzust igenis meg kell tartanom. Hiszen a hallgatók felvették, és szeretnék teljesíteni ezt a tantárgyat, nem hagyhatom cserben őket. Továbbá a Magyar Művészeti Akadémia ösztöndíjasaként fontosnak tartottam vállalt kötelezettségeim teljesítését. Ugyanis

hároméves programom egyik fő vállalása, hogy módszertani képzéseket tartok előszavas mesemondás témában pedagógusok és pedagógusképzésben résztvevő hallgatók/diákok számára, s a képzés eszköztárát, módszertanát csiszolom, alakítom, egyre több eszközzel bővítem.

A kurzus első napja 2020. március 28-ára volt kitűzve. Alig volt egy hetem, hogy újragondoljam, hogyan tarthatnám meg online változatban. Az első kérdés az volt, hogy mennyire kell átalakítani a képzés menetét ahhoz képest, mint amikor élőben találkozunk és körbeülünk egy teremben. Néhány álmatlan éjszaka után rájöttem, hogy igazából nagyon sok mindent meg tudok valósítani képernyőn is, csak meg kell hozzá találni a technikai hátteret. Különös módon, épp egy mesemondó társam, kollégám, a Meseszó Egyesület alelnöke, Pintér Zsolt – aki civilben többek között online oktatással is foglalkozik – vált mesei segítőmmé ebben a történetben. Megismerkedtem egy programmal, amelyben – sok egyéb fontos technikai megoldás mellett – csoportbontás funkció is található, és így kics csoportos és páros gyakorlatokra is van lehetőség. Itt már éreztem, hogy működni fog a dolog. Az eredetileg kétnaposra tervezett kurzust 4x3 órára bontottam, és jó tíz napos tervezés, tanulás, kísérletezés után találkoztunk az online térben.

Írásomban szeretném megosztani a folyamattal kapcsolatos tapasztalataimat, mindeközben bemutatva mesemondó kurzusom módszertani kereteit és főbb megfontolásait.

Élőszóval mesélni

Nagy jelentősége van annak, ha egy csecsemő- és kisgyermeknevelő, egy óvodapedagógus, egy pedagógus a könyvtől, az írott szövegtől elszakadva *is* tud mesét mondani, történeteket mesélni, szabadon, a saját szavaival. Képzésem egyik fontos eleme annak megmutatása, hogy ez a képességünk velünk született emberi képesség; olyan természetes dolog, mint maga a levegővétel. Bár a felnőttek évezredekén át szóban adták tovább a meséket, legendákat, mondákat, s a szövegfolklor valamennyi műfaját, mi már egy olyan generációban nőttünk fel, ahol mindezekhez jellemzően képernyőn vagy írott közegeken keresztül jutottunk (olvastuk, vagy olvasták nekünk), s a meséket memoriterként számonkérő mesemondó versenyek, az írott szó szabályaihoz igazított, rövidített népmeseszövegek, a televízióban látott meseelőadások révén az a feltételezés rögzült bennünk, hogy a meséket – gyakran pátosszal, színpadiasan hangsúlyozva, az írott szöveghez lehetőleg szó szerint ragaszkodva – „elő kell adnunk”, s mivel szereplésként tekintünk rá, előjön a lámpaláz. Közös munkánk során épp annak van kulcsszerepe, hogy ezeket a – sok évtizedes – beidegződéseket, félelmeket, szorongásokat, tévhiteket le tudjuk vetni, és a meséket is hasonló közvetlenséggel tudjuk elmondani, mint ahogy elmeséljük, mi történt velünk aznap.

Az élőszó művészetének megismeréséhez a szóbeliség meghatározta hagyományos társadalomban gyökerező mesemondókat hívjuk segítségül. Az ő

példájuk segít abban, hogy megismerjük a népmesék szimbólumokban gazdag világát, művészi, szívet megérintő kifejezőmódját. Hiszen a népmese „az elbeszélő szóbeli költészet egyik legrangosabb műfaja” (Sándor, 2017). Egyik fontos célunk, hogy megtanuljunk mi is „képeket festeni” az élő szó különféle eszközeivel. Hiszen, ahogy híres mesekutatónk, Kovács Ágnes is vallja: „A mese csak leírva betűsor, a valóságban képek láncolata. Ez a képsorozat él a ketesdi mesemondóban. Szavai csak arra valók, hogy a hallgatóval is láttassák e képeket, átélessék a kalandokat.” (Kovács, 2019, p. 68).

Én magam 9 évvel ezelőtt a Hagyományok Háza – 2007 óta minden évben megszervezett – 60 órás akkreditált mesemondó tanfolyamán ismerkedtem meg mélyebben a mesemondás szóbeli művészetének hagyományával és mesterségével. Az ott megismert világ azóta is az inspiráció kiapadhatatlan forrása számomra mind a mesemondás, mind a mesemondás tanítása területén.

Módszertan

Az élőlávás mesemondás kurzusom gyakorlatközpontú. Alapját a játék, a saját élmény adja. A foglalkozásokon körben ülünk, amely egy hierarchia-mentes elrendezés, így sokkal könnyebb egymáshoz kapcsolódni, megnyitni, beszélgetni, és természetesen mesét mondani is. A résztvevőknek sok lehetősége van párban, illetve kis- és nagycsoportban kipróbálni magukat. A sokféle játékos gyakorlat egyrészt oldja a feszültséget, másrészt lehetőséget ad arra, hogy a résztvevők szabadon beszéljenek különféle témákról, és a különféle narrációs technikákat a gyakorlatban is kipróbálják. Mindez észrevétel nélkül, élvezetes formában készíti őket a mesék kötetlen elmesélésére.

Hosszabb elméleti előadásra itt nincs szükség. Az írásban kidolgozott és folyamatosan bővített előadásaim csupán háttérét szolgálják a tanulási folyamatnak. A módszertani képzések során hamar ráébredtem, hogy sokkal sikeresebb, ha az új ismeretek és készségek egyfajta dialógus révén születnek meg. Foglalkozásaimon az elméleti tudás átadásának kiindulópontja is valamilyen gyakorlati dolog vagy érdekes történet. Erre reflektálunk, kérdezzük, elemzünk, véleményt mondunk, becsatornázzuk tapasztalataikat, s előhívjuk érzésünket. A gyakorlatok egy része kimondottan arra szolgál, hogy a felszabadulást, az önkifejezést, az önreflexiót, és egymás kicsit jobb megismerését segítse. Mindezek mentén szövöm tovább én is a reflexióimat, kérdéseimet, a mondanivalóimat. Idézeteket értelmezünk; videón, hanganyagokon hagyományos és revival mesemondók mesemondásával ismerkedünk, meseszövegekkel játszunk. Szinte együtt rakjuk össze az egészet – így a tudás befogadhatóbb. Szókratész is beszélgetve és kérdezve tanított. Ez a vezérlő elv és gyakorlat felmérhetetlen kincset jelent a pedagógiában.

Foglalkozásaim másik fontos alappillére, hogy a résztvevőknek legyen saját mesehallgatási élménye. Az utóbbi évek tapasztalatai azt mutatják, hogy bár a média tele van a mesét magasztaló cikkekkel, műsorokkal, s azt is

mondhatnánk, hogy a „csapból is mese folyik” – s a mese valóban reneszánszát éli –, azt még mindig nagyon kevesen értik, hogy milyen élményt tud nyújtani, ha élőszóval mesélnek neki. Ennek oka pedig triviális. Nincs erről saját élményük. Honnan is tudhatnák. Ma már egyre szaporodik az élőszóval mesélő mesemondók, szülők, pedagógusok száma, de a nemzedékünk alapélménye még mindig a könyvből, a képernyőről kapott mese, s a meséről leginkább azok a sztereotípiák élnek bennünk, amit az elmúlt évtizedekben magunkra szedtünk. Márpedig nem jelent elég motiváló erőt, ha az élőszavas mesemondás varázslatáról és hozadékairól érvekkel próbálok meggyőzni bárkit is. Ehelyett ott van maga az élőszavas mesemondás élménye, amely „önmagáért beszél”.

Összességében elmondható, hogy módszertani képzésem tanulás- és tanulókörpontos, ahol az ismeretek egyirányú „átadása” helyett a megfelelő tanulási környezet létrehozása kerül fókuszba. Ebben a folyamatban „a tanulás egy dinamikus, aktív tapasztalati folyamat, amelynek során az új tudások, jelentések beszélgetéssel, hallgatással, írással, olvasással, a tartalomra, elgondolásokra, témákra és kapcsolatokra reflektálással jönnek létre. Azaz a tudás [...] önálló, aktív konstruálás eredménye” (Derényi, 2019).

A fenti módszertani megfontolások érvényesek, igazak és működőképesek a gyerekek oktatása területén is. Igazán hatékonyan tanulni, és új készségeket szerezni egy gyerek is akkor tud, ha a tanulás saját előzetes tapasztalataihoz illeszkedik, és megszólítja mind kognitív, mind érzelmi szinten is; megragadja a képzeletét, és összességében egy örömteli folyamat. Ha azt szeretnénk, hogy egy pedagógus ilyen módszertannal dolgozzon, akkor fontos, hogy erről a pedagógusképzésben szerezzen saját élményt, tapasztalatokat.

De mégis, mindezt online? Hogyan?

Ebben a megváltozott helyzetben mindezeket egy online kurzus keretei közt kellett gördülékenyen megvalósítanom. A kilencfős csoportlétszám ideális volt ebben a folyamatban. A megvalósításhoz a Zoom programot használtam. Jó egyhetes tanulás, kísérletezés, próbameetingek után eljött a nagy nap. A képernyő előtt ülve, az óratervet és a jegyzeteimet a falra, polcokra függesztve beléptem a találkozó terébe. Elindult a nyitó kör, meséltem, beszélgettünk, összeraktuk a tapasztalatainkat, kérdésekre válaszoltunk, sokat játszottunk, párban meséltünk, s kezdett kibomlani, miért is annyira fontos a mesemondás-mesehallgatás élő alkalmá a legkisebbek számára is, és milyen ajándékokat hordoz, ha a könyvtől elszakadva, saját szavainkkal, az aktuális helyzethez és a mesehallgatókhoz igazodva szabadon mondjuk a történetet. Előkerültek a személyes példák, dilemmák, élmények. Az órák alatt a csoporttársak is jobban megismerték egymást.

Tudtunk kötetlenül beszélgetni, mindenki tudott jelezni, ha szólni akart. Amikor arra volt szükség, mindenkinek be volt kapcsolva a mikrofonja, és szabadon hozzászólhattak. Ez így volt mesemondás közben is, és ha kérdez-

tem valamit, a csoporttagok a mese keretei közt szabadon, spontán tudtak reagálni. Hiszen az élőszavas mesemondás egyik sajátja, hogy a mesehallgatók hozzászólásokkal is alakíthatják a mesélés menetét. Színes kendőkkel képzeletjátékot játszottunk, dalt, mondókát is tanultunk. A breakoutroom funkcióval megvalósult a páros munka. Videofelvételek linkjét megosztottam a program chat ablakjában, majd miután mindenki megnézte a gépén, megbeszéltük a látottakat. (Ebben a munkában fontos támaszt jelent a Mesebeszéd oktató DVD, mely kimondottan azzal a céllal készült, hogy az élőszavas mesemondás tanulását-tanítását segítse. A Hagyományok Háza szakmai anyaga 2017-ben jelent meg Sándor Ildikó szerkesztésében, és kiváló útmutató szülők, pedagógusok, gyakorló mesemondók, és minden mesélni vágyó számára.)

A felmerült technikai nehézségek legnagyobb részét tudtuk orvosolni. Nem kellett sokat változtatni a foglalkozás eddig bevált menetén. Inkább csak a technikai hátterét kellett máshogy megteremteni. Nagyon jó volt a hangulat, meg tudtak nyílni a résztvevők. S eljutottunk oda, hogy a többiek előtt is mertek mesélni.

Vajon miért működött?

Sokat gondolkoztam az elmúlt hetekben, hogy vajon miért lehet működőképes ez a folyamat? Az élőszavas mesemondás helyzetéhez valóban nem optimális a digitális jelenlét. Ebben az aktusban fontos a nonverbális kommunikáció is: a tekintetek találkozása, a fészkelődés, a hátra- vagy előredőlés, még a sóhajtások vagy akár a jelenlévők pulzusa is benne van a játéktérben. Minden mozzanat egy élő egész része. Hogyan lehet mindezt összeegyeztetni az online együttléttel? Én a következő választ adtam erre. A mesemondás-mesehallgatás aktusának egyik fő mozgatórugója és egyben feltétele az emberek arra való igénye, hogy egymáshoz kapcsolódjanak és történetekben fogalmazzák meg magukat és az élet dolgait. Kapcsolatfelvétel és sikeres kapcsolódás nélkül meg sem valósulhat a sikeres történetmesélés.

Egy világiárvány, és az azzal járó szigorítások idején az emberek sokféleképpen el vannak szakítva egymástól. Am az egymáshoz kapcsolódás alapvetően emberi igénye mit sem változik. Amikor a számítógép segítségével találkozunk, s hol a kamerába, hol a képernyőn felbukkanó arcokra nézve akarunk tanulni egymástól és mesélünk egymásnak, ez az igény is mozgat bennünket. A helyzet nem pont olyan, mintha élőben találkoznánk, de mégis ott van, igen, érezhetően ott van az élőszót alakító jelenlét. Az élőszavas mesemondás rugalmasan alkalmazkodik az adott helyzethez. Bár fizikailag nem vagyunk egy térben, mégis azt tapasztaltam, hogy a történet képes szívőtől szívig érni, s megvalósul a mesemondó és mesehallgató interakciója. Valós kommunikációs helyzetben vagyunk.

Sokat beszélnek ma arról, hogy a járvány miatt szükséges az úgynevezett *social distancing* (társasági, illetve társadalmi távolságtartás). Ám egyre töb-

ben adnak hangot annak a véleménynek, hogy itt nem társadalmi, hanem csupán fizikai távolságtartásról van szó. Társadalmi, társasági lényünk vágyja a találkozást, és sokféle formában meg is teremti azt.

Záró gondolatok

Érdemes újra és újra emlékeztetnünk magunkat, hogy az írásbeliség a szóbeliségnek csupán nemrég született kistestvére. Évezredekig a szóbeliség határozta meg az emberi közösségek mindennapjait. S a gyerek is, először és első sorban a szóbeliségen keresztül ismeri meg és tanulja a világot.

A szabad élőszavas mesemondás – s különösen igaz ez a pedagógiai helyzetekben – nem szereplés, prózamondás, hanem közös utazás, képek festése szavakkal és egész lényünkkel. A közösséghez való kapcsolódás, valamint a tudás- és a tapasztalatok átadásának varázslatos módja. A mese pedig – ahogy Bajzáth Máriától már sokszor hallhattuk – „a nevelés táltosparipája, egy univerzális segítő” (Bajzáth, 2015).

A mesemondó kurzusom záróalkalmain az ilyen visszatérő visszajelzések, hogy „most értettem meg először...”, „rájöttem, hogy én is tudok...”, „most mertem először...”, nagy örömmel töltenek el, és megerősítenek abban, hogy érdemes és lehetséges a visszatalálás ehhez az ősrégi tudáshoz, készséghez.

Sokat lehetne még írni a folyamatról. Összegzőként annyit szeretnék kiemelni, hogy mindannyiunk számára tartalmas volt ez az együtt töltött idő. A résztvevők azt jelezték vissza, hogy mind szakmailag, mind emberileg sokat adott nekik a kurzus. Ha választani kellene, nem választanánk az élő találkozás helyett az online jelenlétet, de ebben a különös helyzetben mindannyian hálásak vagyunk, hogy erre a kihívásra közösen meg tudtuk adni a választ. Nem is akárhogyan.

Irodalom

- Bajzáth, M. (2015). A mese a nevelés táltosparipája. *Új Köznevelés*, 2. Különszám: Óvodai nevelés
- Derényi, A. (2019). *Tanulási eredményekre alapozott kurzusszervezés, tanuló központú oktatás*. Tempus közalapítvány. <https://tka.hu/nemzetkozi/10087/tanulasi-eredmenyekre-alapozott-kurzusszervezes-tanulo-kozpontu-oktatas>
- Kovács, Á. (2019). Kalotaszegi népmesék (Bevezető tanulmány az ÚMNGy V-VI. kötetéhez). In Benedek, K. & Raffai, J. (Eds.) *Tanulmányok a mesemondásról* (p. 68). Hagyományok Háza. <https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-kozneveles/a-mese-a-neveles-taltosparipaja>
- Sándor Ildikó (2017) A mesemondás három aranyalmája. *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros*. 26(12) 45–50.

Bumberák, M.**Once Upon a Zoom**

What does one do if one cannot meet up with one's students in person because of a pandemic? Faced with this question, I had to find a way of holding my live-language storytelling course during the spring semester of the school year 2019/2020 for students majoring infant and early childhood education at the Faculty of Primary and Pre-School Education of Eötvös Loránd University. After much thought and study of the tricks of online teaching, I finally managed to implement the practical training in a form that was completely different from the usual one, though within the same number of hours as originally planned. In this article, I would like, on the one hand, to share my experiences of this process, and on the other, I will cover the essential points of live storytelling, as well as present the methodological framework and the main features of my storytelling course.

Keywords: online teaching, oral storytelling, methodology of teaching

